

РІД НАШ КРАСНИЙ, РІД ПРЕКРАСНИЙ!

ОТЧИЙ

ЧАСОПИС

РІК ЗАСНУВАННЯ

2002

ТРАВЕНЬ

Число 5 (197)

КИЇВ 2018

Видання товариства "Чернігівське земляцтво"

Під крилами вітряків

Двоє сторічних дідів-вітряків, що чатували на воротах, угледівши сонячним ранком київських сіверян, що прямували до входу Музею архітектури і побуту України, пожавішали, заскрипіли, замахали вицвілими крилами, вітаючи бадьорих і усміхнених членів Чернігівського земляцтва. Цим поважним пенсіонерам-вітрякам свіжий вітерець вже встиг доповісти, що вони ніякі не екскурсанти, а ціла рота добродійців, що поспішає на земляцьку толоку.

Ці сивочолі вітряки мовчки спостерігали, як їхній командир – виконавчий директор земляцтва – Тетяна Літошко по-материнськи зустрічала й направляла побратимів (піших й на авто) на шлях, що вів до рідної всім садиби.

Уже з півдороги було чути веселий спів соловейка. Коли ж минули озерце, облямоване березами і вербами, і підійшли до чернігівського обійстя, то в цьому соловейку впізнали всім відомого земляка з Городнянського відділення Михайла Твердого. Але перепрошую, то був не один соловей, а ціла зграя. Точніше – оркестр. Тож не даремно нашого співака-музику величають людиною-оркестром.

В такій урочистій атмосфері наша білолиця хата стала вищою, і небо

стало голубішим, а сонце – яскравішим.

Під звуки козацького маршу Тетяна Андріївна вручала в добрі руки зброю – завбачливо підготовлені засоби праці: заступи, граблі, вила, сапи, коси, відра, секатори... Кожен доброволець отримав фронт робіт і з бажанням заступив на свій трудовий пост. І робота закипіла.

Любо було дивитися, як звільняли молоду траву від опалого минулорічного листя й гілок. А з яким старанням допомагали своїм мамам наймолодші дві Софійки та Поліна! У такт пісні стрекотали сікатори під орудою Миколи В'ялого, Анатолія Пінчука, Миколи Неруша. Вийшов чудовий зелений паркан, з яким не зрівняються зелені огорожі Лондона і Парижа.

У сильних руках Михайла Хіхлухи, Миколи Богдана, Миколи Поети, Миколи Бичека, Миколи Ткача лопати, мов гостре лезо, входили у ще вологу землю, коли обкопувалися дерева й кущі. Ніби у святкові білі спідниці прибрали яблуні, груші, вишні, бузок і калину Лариса Моцар з онуком Дмитриком, коли з любов'ю білили молочним вапном стовбури.

Немов досвідчені хірурги, відсікали сухі гілки генерал Володимир Попович, Святослав Михайлишин, Володимир Буглак, Леонід Кольцов, який, маючи агрономічну освіту, провів ще й майстер-клас з обрізування кущів та винограду.

Скрізь встигала своєчасно давати поради головна господиня садиби Тетяна Літошко. А який майстер-клас дала вона косарям- ➔ 3

Травень – це Наша Перемога і вічна пам'ять.

У ТРАВНІ СВЯТКУЮТЬ СВІЙ ЮВІЛЕЙ.

ЧЕРЕНЬКО Микола Петрович – 90-ліття. Народився 23 травня 1928 року в с. Дніпровське Чернігівського р-ну. Працював завідувачем відділу кореспондентської мережі редакції "Робітничої газети". Член Національної спілки журналістів України. Нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

ХАРУТА Микола Андрійович – 85-ліття. Народився 1 травня 1933 року в с. Пархимів Козелецького р-ну. Працював начальником відділу капітального будівництва геологічного об'єднання "Північургеологія". Учасник Другої Світової війни.

САМОЙЛЕНКО Анатолій Павлович – 80-річчя. Народився 5 травня 1938 року в с. Моринці Черкаської області. Працював головним енергетиком у Київському НДІ будівельних конструкцій. Член Національної спілки письменників України, лауреат другого міжнародного конкурсу української пісні в Санкт-Петербурзі, автор поетичних та прозових збірок. На його слова написано понад 40 пісень та романсів. Ветеран праці. Почесний громадянин с. Моринці.

ЛУКАШ Володимир Андрійович – 80-річчя. Народився 6 травня 1938 року в с. Архипівка (хутір Ферубки) Семенівського р-ну. З 1962 року працює в Інституті надтвердих матеріалів НАН України. Кандидат технічних наук, старший науковий співробітник. Має більше 100 наукових праць, у тому числі 17 авторських свідоцтв.

ФАБРИКОВА (КУЛИК) Тамара Іванівна – 80-річчя. Народилася 10 травня 1938 року в с. Олександрівка Корюківського р-ну. Працювала головним спеціалістом Центрального правління науково-технічного товариства комунального господарства.

СИМОНОВА Катерина Степанівна – 80-річчя. Народилася 11 травня 1938 року в Бахмачі. Кандидат філологічних наук, доцент.

МАЦВЕЙКО Володимир Никифорович – 80-річчя. Народився 28 травня 1938 року в с. Бакланова Муравійка Куликівського р-ну. Працював головним конструктором, провідним науковим співробітником в Київському НДІ будівельних конструкцій. Кандидат технічних наук, старший науковий співробітник.

БРЮХОВЕЦЬКИЙ Петро Логвинович – 80-річчя. Народився 30 травня 1938 року в с. Вересоч Куликівського р-ну. Очоловав народні творчі хоріві колективи сіл Вересоч, Дрімайлівка, понад 40 років працював директором музичної школи.

КОВАЛЬ Микола Васильович – 70-річчя. Народився 1 травня 1948 року в с. Комарівка Любецького (нині – Ріпкинського) р-ну. Проходив службу в органах внутрішніх справ на різних посадах, працював у навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ та системи державної податкової служби України. Нині працює в Університеті державної фіскальної служби України. Полковник міліції, кандидат юридичних наук, професор. Має понад 150 наукових праць.

ОВДІЄНКО Раїса Миколаївна – 70-річчя. Народилася 3 травня 1948 року в с. Нова Басань Бобровицького р-ну. Працювала вчителькою математики в середній школі с. Требухів Київської області.

КУЛІНІЧ Юрій Якович – 70-річчя. Народився 9 травня 1948 року в Києві (мати родом з с. Кобижча Бобровицького р-ну). Працював у музеях, заповідниках України, у Міністерстві культури і мистецтва України. Нині – заступник директора з наукової роботи Українського інституту національної пам'яті. Заслужений працівник культури України.

ЙОВЕНКО Григорій Григорович – 70-річчя. Народився 9 травня 1948 року в с. Окунінів Козелецького р-ну. Працював начальником дільниці в "Буддормаш". Співає в церковному хорі, пише вірші.

БОГІЛА Михайло Іванович – 70-річчя. Народився 16 травня 1948 року в смт. Остер Козелецького р-ну. Працював головним інженером ДВАТ "Укркнига".

ШМОРГУН Віктор Григорович – 70-річчя. Народився 16 травня 1948 року в с. Радомка Семенівського р-ну. Працював у будівництві, останнім часом – головним інженером будівельної фірми "Арконбуд".

СТРАТІЛАТ Анатолій Іванович – 70-річчя. Народився 19 травня 1948 року в с. Макіївка Носівського р-ну. Провідний спеціаліст-етнограф кафедри фольклористики Інституту філології Національного університету ім. Т. Шевченка. Заслужений працівник культури України. Композитор.

БУЙМІСТЕР Валерій Григорович – 70-річчя. Народився 21 травня 1948 року в місті Виборг Ленінградської області. Дитячі та юнацькі роки провів у Ічні. Все життя співака пов'язане з мистецтвом. З 1995 року – доцент кафедри сольного співу Національної музичної академії ім. П.І. Чайковського. Народний артист України, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка. Лауреат десятого Міжнародного конкурсу вокалістів у Парижі. Член Національної музичної спілки України.

ЗАСУЛЬСЬКИЙ Валерій Васильович – 75-річчя. Народився 28 травня 1943 року в Новгород-Сіверському. Останнім часом працював старшим науковим співробітником в Інституті проблем моделювання в енергетиці НАНУ. Кандидат технічних наук, голова НВК "Сенсер".

ГЛИНСЬКА Надія Дмитрівна – 65-річчя. Народилася 8 травня 1953 року в смт. Холми Корюківського р-ну. Працює електрообмотувальницею в управлінні баштових кранів.

ХРОЛЕНКО Василь Дмитрович – 65-річчя. Народився 11 травня 1953 року в с. Новоселівка Корюківського р-ну. Працював головою Корюківської районної ради. Нині – директор музейно-меморіального комплексу пам'яті жителів населених пунктів України, знищених фашистськими окупантами на Чернігівщині. Нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня та Почесною грамотою Верховної Ради України.

НАЗАРЕНКО Віра Михайлівна – 65-річчя. Народилася 12 травня 1953 року в с. Десятьрівка Новгород-Сіверського р-ну. Все життя віддала педагогічній роботі, сьогодні працює вчителем математики в середній школі №137 м. Києва. Вчитель-методист вищої категорії.

ТАЦЕНКО Надія Іванівна – 65-річчя. Народилася 21 травня 1953 року в Бахмачі. Довгий час працювала в молочній промисловості. Обиралася головою профспілкового комітету молокозаводу, нині – технолог ТОВ "Макрос". Заступник керівника Бахмацького відділення Чернігівського земляцтва.

СИДОРЕНКО Микола Миколайович – 65-річчя. Народився 22 травня 1953 року в с. Кобижча Бобровицького р-ну. Працював начальником загального відділу Національного комплексу "Експоцентр України".

МОРГУН Ніна Володимирівна – 65-річчя. Народилася 28 травня 1953 року в с. Макіївка Носівського р-ну. Працює медсестрою в поліклініці СБУ.

МОРОЗ Віктор Миколайович – 65-річчя. Народився 28 травня 1953 року в с. Гломозди Козелецького р-ну. Голова благодійного фонду "Природа, Людина, Дозвілля".

АСАДЧЕВ Олександр Іванович – 60-річчя. Народився 3 травня 1958 року в смт. Радуть Ріпкинського р-ну. За час трудової діяльності обіймав різні посади, в т.ч. першого заступника – головного інженера управління житлово-комунального господарства Чернігівської облдержадміністрації, начальника управління, заступника директора департаменту в Держжитлокомунгоспі, Мінбуді, Мінжитлокомунгоспі, Мінрегіоні.

ТРОЙЧЕНКО Лідія Андріївна – 60-річчя. Народилася 3 травня 1958 року в Козельці. Директор в компанії "Оріфлейм".

ЧЕКАЛЮК Анатолій Степанович – 60-річчя. Народився 8 травня 1958 року в с. Перелюб Корюківського р-ну. Генеральний директор МХА "Ізумруд".

СВДОКИМЕНКО Микола Васильович – 60-річчя. Народився 15 травня 1958 року в с. Печі Борзнянського р-ну. Електрозварник МП "Газбудсервіс".

ДЕНИСЕНКО Валентина Миколаївна – 60-річчя. Народилася 19 травня 1958 року в с. Атюша Коропського р-ну. Бухгалтер-ревізор приватного підприємства.

РОЗУМ Олександр Миколайович – 60-річчя. Народився 26 травня 1958 року у Донецьку (нащадок козацького роду Розумів, який походить з Козелецького р-ну). Близько 30 років працював у правоохоронних органах України. З 2009 року був начальником факультету, проректором, головним науковим співробітником Університету державної фіскальної служби України. Кандидат наук, доцент. Генерал-майор у відставці.

ЛУТ Алла Михайлівна – 55-річчя. Народилася 26 травня 1963 року в с. Охрамівці Корюківського р-ну. Вчитель спеціалізованої школи № 269 м. Києва.

Дорогі земляки!

Рада ГО "Товариство "Чернігівське земляцтво" сердечно вітає вас із ювілеєм і зичить усім доброго здоров'я, великих успіхів у житті, оптимізму, сімейного щастя, невтомного добротворства в ім'я рідної землі.

Під крилами вітряків

← 1

початківцям при скошуванні високої трави: і як тримати косу, і як вести її, і як мантаткою гострити лезо коси.

Справжніми квітникарями-дизайнерами виявили себе Надія Кольцова, Ганна Калайда, Надія Таценко, Юлія Абалмасова, Марина Кривда, Ольга Жадько, створюючи перед ганком квітник з чорнобривців, сальвій, троянд... А середину квітника прикрасили молоденькі кущі троянд, які дбайливо висадили Михайло Гриценко та Оксана Отрошко. Прополювали ділянку й висаджували розсаду вздовж

живої огорожі Людмила та Марина Бориси.

Дзвеніли новенькі відра, підспівуючи нашому музиці, коли наповнювалися водою з вуличного крана. Оперативно доставляли сріблясту воду і напували дерева Валерій Дем-

ченко, Сергій та Іван Марущенки.

Акордом весняної толоки стало підведення білих брів на бордюрах. До цієї тонкої справи долучилися Борис Чуян та Сергій Спугай.

Атмосфера задоволеності від добросовісно виконаної справи, піднесений настрій панував у серцях небайдужих земляків. І сонце щедро обдаровувало їх за це майже по-літньому теплим промінням. Низка фотографій, зроблена у цей весняний день 21

квітня, стане яскравою сторінкою в історії земляцької доброчинності.

Працювали з ентузіазмом, тож дружньою сім'єю сіли за один обідній стіл. Не приховувала своє задоволення землячкою толокою Тетяна Андріївна, яка подякувала за кра-

сиву працю усім, хто віддав свої домашні справи й приїхав до садиби в Пирогове. Щедро душа чернігівчан вкотре показала себе й тут: ділилися своїми домашніми стравами й напоями. Велася тепла розмова про справи в районах, спогади про славних дідів і батьків, про голодомори і війни, які вони пройшли, про нинішню війну на сході рідної України, про мир і благополуччя, яке неодмінно настане.

За сусідніми столами розташувались тернопільчани, вінничани... Щемливою стала акція дончан, коли на

столі виріс запашний коровай, випечений і доправлений нічним потягом з Дружківки. Під оплески і скандування "Донбас – це Україна" коровай розділили на всіх присутніх та заспівали шахтарський гімн "Вышел в степь донецкую парень молодой".

Поверталися земляки, а їх на толоку зібралось понад 60, з піснями додому, їм підспівував лагідний віте-

рець. Прощалися з чернігівчанами вітряки, махаючи їм услід своїми добрими крилами. Вони знають, що наступної весни побратими-сіверяни знову прийдуть до своєї хати, причепурять, обігріють її теплом своїх гарячих сердець.

В'ячеслав МИХАЙЛИШИН,
член Національної спілки журналістів України
Фото Ганни СКРИПКИ та Володимира ПІНЧУКА

Живемо в дорозі між минулим і майбутнім, переходимо незримі містки пам'яті, часом не помічаючи навіть найважливіші віхи сьогодення. А безпам'ятство завжди веде до того, що і окрема людина, і цілий народ розчиняються в безмірі часу, і безслідно зникають чисті першобутні джерела, що творять історію людства.

Здумую про це й зібралися столичні чернігівські земляки на чергове засідання Ради. Ще гули над Києвом Великодні дзвони, вивищуючи людські душі, а в одному з конференц-залів Міжнародного виставкового центру між стінами, цього разу прикрашеними стендами з історичними фотографіями, панувало веселе пожвавлення – адже традиційний для земляцтва дух братання поєднував і невелике число першозасновників, що 22 березня 1996 року ухвалили рішення про створення нашої громадської організації, і почесні члени Ради, і ті, на плечі яких лягла нині вся робота.

На порядку денному було три питання: думки вголос про недавні конференцію та загальні збори, про забезпечення роботи земляцтва в 2018 році та традиційну толоку в Пироговому.

Та головне, як підкреслив у вступному слові голова Ради земляцтва Віктор Ткаченко, випала можливість поспілкуватися, згадати минуле й заглянути в майбутнє. А згадати є що. Якесь провидіння збрало 22 роки тому такої ж весняної пори групу налаштованих патріотично вихідців із Сіверщини й привести до об'єднання небайдужих людей. З цього почалася історія нашої великої родини, яка пишеться й нині зусиллями сотень наших земляків. На жаль, багато першопрохідців уже відійшло в кращі світи, залишивши свій слід на землі. І логічним було пошанування їх хвилиною мовчання.

– А тепер дозвольте запросити до президії тих, хто серед інших започат-

Незамулені джерела

ковував нашу велику родину. Це поважний гість із Чернігова Петро Шаповал, завжди активний Микола Борщ та безкомпромісний Олександр Пухкал.

Перше слово взяв Петро Шаповал. Людина небуденна, що давно вписалася в історію свого краю, задля якого й віддає кожний день життя. За його плечима партійна й громадська робота, плідна діяльність на посаді голови обласної Ради (саме тоді й відбулося народження нашого земляцтва), пам'ятаємо його й на дипломатичному поприщі, коли Петро Дмитрович очолював українське посольство в Киргизії та Білорусі й часто-густо навідувався до нас із цікавими ідеями. Тож було що сказати йому в колі нинішніх земляків.

– Як сьогодні пригадую ті часи, – схвилювано почав промовець. – Нам тоді дуже хотілося спілкуватися між со-

бою неформально. Ми шукали форму, яка має наповнити змістом патріотичну роботу. Цей процес бродіння умів набирав обертів і в столиці, і в нашому Чернігові. А влада в усій Україні фактично перебувала в руках чернігівців: президент, голова Верховної Ради, голова Верховного суду, генеральний прокурор. Така наша Сіверщина, якою не можна було не гордитися. І водночас хотілося ще активніше працювати на її благо, на розквіт. І от після консультацій, затяжних пошуків форми єднання, підтримки з боку Павла Мисника та його столичних однодумців ми й зустрілися нарешті, щоб оформитися юридично й почали роботу, яка триває донині. Коли я сьогодні переглянув фотостенди, то відчув гордість за нас:

стільки зроблено, особливо коли до керма взявся шановний Віктор Ткаченко. Тож дякую всім присутнім за те, що ви робите для Чернігівщини.

Справді, стенди, виготовлені до загальних зборів, відтворили поетапно багатогранну роботу і земляцтва в цілому, і його районних відділень та об'єднань і воістину вражають, вкарбувавши наше щодення в історію України, як ніяке інше. І недарма на цьому наголосив наш ветеран Микола Борщ:

– Скажу відверто: ми найкраще серед інших земляцтв. Головним було й залишається те, що ми підтримуємо одне одного, а загалом нашу малу батьківщину. Я на другий день після установчих зборів став заступником голови земляцтва Павла Мисника. І радий із того, що ось уже понад два десятиріччя залишаюся в

земляцькому строю. Щоправда, в ті часи були ми всі молодшими, як і все земляцтво. Нині всі ми старіші, тож треба думати про омолодження нашої великої родини, щоб було кому нести далі дух патріотизму.

До слова був запрошений відомий громадський діяч Володимир Макеєнко, людина патріотичного складу душі й знаний організатор, якому випало в час формування земляцтва клопотатися організаційними питаннями.

– На прохання Павла Мисника я взявся за пошуки приміщення для земляцтва. Тоді наша молодіжна організація взяла в оренду на 25 років приміщення колишнього Політвидаву України на вулиці Десятинній. Тож там знайшлося місце й для нас. Тоді земляцтво нараховувало, як досі пригадую, рівно 601 людину. Мені відразу припало до душі те, що в ньому, як казав незабутній Павло Олексійович, людей гуртують не бізнес, не партія, а душа. І справді, коли збираються земляки, в них сяють очі. Тож треба нам подбати про те, щоб велику роботу нашого земляцтва показувати на телебаченні. І ми готові вас підтримати.

Мав слово ще один гість із Чернігова – Микола Рудько. В ті визначальні дні він обіймав посаду заступника голови Чернігівської облдержадміністрації й займався активно підготовкою установчих зборів. Був він своїм у нашій родині й під час роботи в адміністрації президента України, і коли перебував на посаді Генерального консула України в Санкт-Петербурзі. Нині повернувся до любого міста над Десною й навчає студентів педуніверситету, не втративши молодого запалу в душі, в чому пересвідчилися й учасники засідання Ради.

– Дуже важко нині зберегти якості людяності. Ми з вами це зробили, що засвідчують і великі справи, і сам дух у колективі. Нам повезло на голів Ради. Починав усе Павло Мисник. Нині це Віктор Ткаченко, який поєднує в собі неймовірні якості патріота й організатора. Тож, незважаючи на труднощі в дер-

жаві, земляки вірять у гарне майбутнє.

Від нині діючих членів Ради керівників районних відділень слово мав один із найдосвідченіших лідерів голова Новгород-Сіверського осередку Микола Засульський.

– Після блискучого оратора Миколи Рудька важко когось здивувати, – весело усміхаючись, почав Микола Васильович. – Що ж, складний нині час, не легко зберегти віру в щасливе майбутнє. Але ми йдемо в земляцтво як у храм душі, бо тут знаходимо вітху, лікуємося добром. Як відомо, Новгород-Сіверщина найхолодніша точка Сіверщини. Але для нас вона найтепліша, бо зігрівася пам'ять. Для когось дорога туди колись заросте, але тільки не для нас. Спасибі Віктору Вікторовичу та керівництву за те, що створюють нам умови для того, щоб стежки до малої батьківщини ніколи не заростали.

Щирим, наповненим повагою до старших поколінь був виступ керівника молодіжного об'єднання Валерія Демченка.

– Я представляю тут нашу молодіжку. Стосовно конференції та загальних зборів, скажу так: молодь відчула всю силу єднання старшого покоління. Скажу, що наступність поколінь у нас є. Думки та ідеї, які напрацьовує земляцька молодь, завжди підтримують старші. А це допомагає нам у формуванні, дає вагомий результат. Гадаю, що ми й далі будемо активною частинкою нашої родини.

Від відомого своєю скрупульозністю у великих і малих справах керівника Бахмацького відділення професора Олександра Пухкала земляки чекали об'єктивного погляду на основний предмет зібрання. І він був озвучений.

– Сьогодні важливо критично зупинитися на двох найважливіших подіях із життя нашого

громадського об'єднання. Почну з того: треба поміняти формулювання першого питання на "позитиви та недоліки", бо позитиву у нас набагато більше. А щодо конкретики, то на зборах ми відчули, що керівництво дослухалося до думок громади й більше показало роботу саме районних відділень. Ще одне – фотовиставка була насичена характерними ілюстраціями, хоч якісь дрібні прорахунки й траплялися. Добре й те, що цього разу не було виставок із самої Чернігівщини, які вже приїлися. А надалі варто було б розробити план загальноземляцьких акцій, на які б орієнтувалися всі районні відділення. Хоча б для прикладу як відзначити ювілей Батуринського історико-культурного заповідника. Радісно, що ми працюємо потужно, хоча для розголосу треба було б підключати тиражні газети.

На ролі особи в історії та на економічних питаннях України зупинився відомий державний та громадський діяч Іван Салій, відзначивши з гіркотою, що наша рідна Чернігівщина найбідніша в Україні.

Переходячи до другого питання, Віктор Ткаченко з гіркотою зауважив, що донині в земляцькому офісі нема половини планів роботи районних відділень. Керівництво не знає, що робиться в них, а згодом починаються образи, що когось не оцінили належним чином. Тож прохання чим скоріше подати відповідні плани.

З третього питання коротке слово виголосила виконавчий директор земляцтва Тетяна Літошко, наголосивши, що всі знають заздалегідь свої обов'язки, що й цього разу земляцька хата в Пирогові ще погарнішає завдяки турботливим рукам наших людей.

Віриться, що й далі джерела пам'яті не засиплють мандрівні піски безбаченків та всіяких чужорідних зайд.

Леонід ГОРЛАЧ
Фото Ганни СКРИПКИ

Справжні поети не відходять у небуття. Навіть після того, як завершується з веління Господа їх земний шлях, продовжує жити їх слово. До таких належить і Станіслав Реп'ях – майстер слова, глибокий дослідник Сіверського краю, організатор культурного життя, незрадливий товариш, що ніколи ні перед ким не ставав на коліна.

Часто-густо перебираючи в пам'яті імена, що склали духовну карту нашого воєнного покоління, завжди спогадую неймовірно теплу душу Станіслава, Славака, Реп'яшка, як любили ми називати його за життя. І це було заслужено, вистраждано в десятках різних складних колізій, коли на карту ставилися гідність і честь людська, коли часом ламалися й не такі сталеві характери – бо таким був той складний час.

Наші стежки пересіклися ще на початку 60-х років минулого століття. Було те на газетних шпальтах, коли з'являлися мелодійні, без різних формальних викрутасів вірші макіївського молодика. В юності всі ми шукаємо відлуння власних емоцій у рядках перевесників, аби знайти моральну підтримку в часи сумнівів. А згодом уже відбулося й особисте знайомство – це вже коли Станіслав трудився в унікальній чернігівській газеті "Комсомолец Чернігівщини", яку редагував Борис Іваненко.

Згодом зустрічалися ми частіше, а коли мені довелося то служити в залізничному полку, то трудитися в молодіжці, то взагалі не могли обійтися без спілкування. Тим більше, що всіх пошуків художнього слова, як магнітом, притягувала літстудія, якою керували і Кузьма Журба, і Станіслав.

Згодом, коли я перебрався в Київ і закрутився в громіздкому столичному житті, ми зустрічалися спорадично, неодмінно згадуючи і мандрівки по Чернігову, і пізні вечори, коли затяті журналісти часом запекло грали "у реп'яшка", а то й тішилися склянкою дешевого вина. Його популярність серед письменників росла, і коли нарешті постало питання створення (а скоріше відновлення, бо до війни літераторами вже встиг керувати О. Десняк) обласної письменницької організації, колеги одностайно обрали своїм головою саме С. Реп'яха. І на посаді цій він перебував кілька десятиліть (такими ж довгожителами були хіба що Микола Братан у Херсоні та Анатолій Бортняк у Вінниці). Тоді й розкри-

Творець добра

Його популярність серед письменників росла, і коли нарешті постало питання створення (а скоріше відновлення, бо до війни літераторами вже встиг керувати О. Десняк) обласної письменницької організації, колеги одностайно обрали своїм головою саме С. Реп'яха.

лився його талант організатора, збирача творчих людей, а то й захисника окремих із них від погромників від влади, хоча для цього треба було часом іти й на компроміси з часом. Стверджую одне: Станіслав Реп'ях назавжди вписався в історію Сіверщини як значний громадський діяч, що не розмінювався на служіння всіляким партіям, бо жив заради українського народу.

Станіслав Реп'ях – автор десятків книг поезії, публіцистики, документалістики. Як поет, він завжди сповідував традиційну манеру письма, оперту на народну творчість – першооснову української духовності. Його рядок завжди музичний (недарма з дитинства він грав на баяні, а ще неповторно співав), витончений у мовному відношенні. Зрештою, пішли до людей десятки пісень на його вірші. Як і наповнений вірою в людину, в безсмертя Сіверського краю "Гімн Чернігівського земляцтва", що ось уже стільки років змушує тисячний загал столичних патріотів малої батьківщини в єдиному пориві вставати на загальному зібранні й подумки повторювати крилаті рядки.

А скільки літераторів та дослідників завдячують йому за вміле скрупульозне редагування рукописів! Згадую навідини уже важко хворого друга в обласній лікарні, де його куток у палаті був завжди

переповнений чужими рукописами. Він працював до останніх днів життя, підтримуючи початкуючих авторів. Можливо, це давало йому додаткові сили в боротьбі з самотністю та недугами.

Станіслав встиг посіяти по собі не одну добру справу, доки не настав день прощання. Перед тим бачилися ми з ним не один раз – коли провідували його разом із головою нашого земляцтва Віктором Ткаченком, коли наїздив я при можливості, аби перекинутися словом. Тішило одне: він не говорив про смерть, а клопотався долею друзів, яких уже не вернути, згадував рідні села, по яких ми колись мандрували під опікою ще одного неординарного чернігівця Юлія Коцюбинського, що працював тоді кореспондентом-організатором Бюро пропаганди художньої літератури Спілки письменників, згадували наші теплі вечірні розмови в примітивних районних готельчиках, ніби перебирали морські камінці, обтесані вічними водами. Все то було нашим життям, яке не вернути...

Насамкінець хотілося б сказати й про нашу спільну пам'ять. Чернігівська громада виявилася невдячною до свого яскравого члена. Одного дня десь два роки тому за ініціативою братів Валерія та Сергія Демченків давні наші друзі навідалися на кладовище і вжахнулися: так довго довелося шукати зарослу бур'янами могилу відомого поета та його дружини. Гірко стало від того – адже стільком літераторам допоміг він вийти в люди, та й влада могла б навідатися, відірвавшись від епохальних державотворчих проблем. І тоді було вирішено упорядкувати поховання. І гуртова ініціатива перемогла – тепер поета Станіслава Реп'яха можна навідати кожному. А ще ж годилося б видати бодай книгу вибраного, де стільки віршів присвячено рідній Чернігівщині. Словом, всі ми маємо пам'ятати тих, хто все життя творив добро іншим. Тоді й про нас хтось згадає.

Леонід ГОРЛАЧ

Олесь Гончар у Пісках

Автор відомих кожному шанувальнику української літератури романів "Прапорonoсці", "Людина і зброя", "Собор", "Тронка" неодноразово відвідував Чернігівщину. Та, мабуть, найпам'ятнішим став його візит на терени Сіверянщини у травні 1981-го.

Тоді традиційне літературне свято "Чуття єдиної родини", на яке приїздили майстри слова з багатьох республік колишнього Союзу, було присвячене 90-річчю від дня народження Павла Тичини. У селі Піски Бобровицького району Олесь Терентійович взяв участь у відкритті відновленої хати, у якій народився автор "Сонячних кларнетів", виступив перед земляками поета. У звіті про ту подію поета Кузьми Журби та журналістки Лідії Кузьменко, опублікованому газетою "Деснянська правда" 26 травня 1981-го, наведено фрагмент виступу Олесь Терентійовича, який варто нагадати нашим читачам:

– Сьогодні велике свято української культури. Вшановуємо пам'ять великого співця, чие ім'я читаємо в сузір'ї найбільших поетів світу. Чернігівщина дала багато славних творців нашої культури. Десь тут жив і трудився легендарний автор немирующего "Слова". З цієї землі під-

нявся у світлу височину видатний український композитор Максим Березовський. Тут навчався і набирався творчої наснаги Микола Гоголь. На Придесенні жив і творив Михайло Коцюбинський. У цьому краю розправила свої дужі крила слава Олександра Довженка. У цьому чудесному ряду бачимо й образ Павла Тичини. У цьому селі, на цьому місці якось особливо відчуваєш велич його таланту. Цей майдан, ці сади і поля дали йому наснагу на все життя. Ми вітаємо цю землю і оце небо, під яким шістнадцятирічний поет написав чарівні рядки:

*Блакить мою душу обвіяла,
Душа моя сонця намріяла,
Душа причастилася кротості трав.
– Добридень! – я світу сказав.
Струмок серед гаю, як стрілочка.
На квітці метелик, мов свічечка.
Хвилюють, маюють, квітують поля, –
Добридень тобі, Україно моя!*

Авторові цих спогадів випало щастя слухати тоді в Пісках Гончара, літературознавця Леоніда Новиченка, поета Бориса Олійника, гостей з інших регіонів тодішньої держави, фіксувати у журналістському блокноті подробиці свята, писати про це для преси всієї України звіт, побувати в меморіальній хаті Павла Тичини, побачити пам'ятник поетові, який разом із заступницею Голови Ради Міністрів України, головою ювілейного комітету з відзначення 90-річчя від дня народження Павла Тичини Марією Орлик відкривав Олесь Гончар, зберегти світлин, зроблені чудовим чернігівським фотомайстром Володимиром Зимою. На них зафіксовано згаданий вище виступ Олесь Гончара та момент прийому ним хліба-солі від земляків Павла Тичини. Праворуч від Олесь Терентійовича Марія Орлик.

Олександр ОЛІЙНИК

3 квітня 2018 р. за участю вихідців з Ріпкинщини відбулися чергові щоквартальні збори відділення земляцтва.

Збір ріпкинців

дуль, а це встановлення прізвищ воїнів, що загинули при визволенні селища.

Земляки мають намір знайти серед ріпкинців Києва воїнів-афганців та учасників АТО, залучити їх до роботи у відділенні. Заплановано взяти участь в подорожі до Чернігова 18 травня 2018 р., а також 15–16 червня взяти участь в турнірі з рибної ловлі в Борзні.

Земляки відзначили якісне наповнення та функціонування сайту відділення та своєчасне розміщення на ньому інформації про його діяльність, а також про історію, соціально-економічний і культурний розвиток Ріпкинського району. Сторінка відділення є у Фейсбукці: www.facebook.com/Чернігівське-Земляцтво-Ріпкинське-відділення.

Спілкування у дружньому земляцькому колі додало наснаги у виконанні поставлених завдань.

Олександр ЛИТВИН

Були присутні: В. Федяй, Н. Мурашко, В. Авраменко, С. Граб, О. Асадчев, В. Пінчук, О. Брагинець, керівник ветеранського відділення С. Кудін, виконавчий директор земляцтва Т. Літошко та ін.

Земляки спланували та скоригували земляцькі справи та схвалили план роботи Ріпкинського відділення на 2018 р. Основне в ньому – поглиблення співпраці з органами влади Ріпкинського району, продовження співпраці з сільськими та селищними радами (надання допомоги в облаштуванні кладовищ, пам'ятників та могил воїнів, що загинули у Другій світовій війні 1939–1945 років при визволенні району від німецько-фашистських загарбників; надання належної уваги окремим самотнім громадянам

похилого віку, ветеранам війни і праці та надання їм необхідної допомоги).

Земляки будуть сприяти розвитку історико-археологічного музейного комплексу "Древній Любеч" шляхом поповнення його експонатами, надання фінансової допомоги, здійснення інших заходів.

Серед них: участь разом з ветеранським відділенням у святкуванні 75-річчя визволення Чернігівщини, упорядкування кладовища в с. Новосілки до 75-річчя визволення Ріпкинщини. Це і продовження роботи з відродження с. Суличівки та підготовки матеріалів про історію Суличівки, яку активно проводить наш земляк М. Зубок. Разом з благодійним фондом "Пам'ять" буде продовжено роботу по селищу Ра-

Кожна людина любить по своєму, кожна людина виховує дітей, садить сад, будує дім. Серед таких трударів є і сім'я Проценків. Четверо братів з Любомудрівки – Олег, В'ячеслав, Тарас та Юрій – зробили багато корисного у своєму житті і на благо рідної Борзнянщини. Виросли і стали гідними людьми свого краю.

ДОРОГОЮ ПАМ'ЯТІ

Ось і сьогодні у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя відбулася презентація книги Леоніда Горлача "Проценки Любомудрівські – рід козацький". У актовому залі університету зібралися студенти філологічного, історико-юридичного і факультету психології та соціальної роботи, викладачі, серед яких – ректор університету Олександр Самойленко, декан філологічного факультету, кандидат педагогічних наук, доцент Олександр Забарний, начальник соціально-гуманітарного відділу Віталіна Скороход, завідувач кафедри історії України, професор, доктор історичних наук, учасник АТО Євген Луняк, керівник музейного комплексу Анна Парубець, помічник ректора Петро Николенко, член Національної спілки письменників України Анатолій Шкуліпа, журналісти та гості з Києва – представники Чернігівського земляцтва – лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Леонід Горlach, козацький генерал, автор ідеї книги і дослідник сімейного дерева роду Проценків Олег Проценко. Олександр Забарний поінформував

присутніх про ідею книги, про чудові літературні прийоми, використані автором. Книга читається легко, в описах можна прослідкувати не тільки історію роду, а й держави. Теми, які звучать у

книзі, є важливими і болючими для всього покоління українців. Хвилюючими і пристрасними були виступи Леоніда Горлача, Олега Проценка та Євгена Луняка. Зал, затамувавши подих, слухав виступаючих. Книги, подаровані Олегом Проценком, будуть знаходитися у бібліотеці університету, у фонді рідкісної книги і студенти матимуть можливість погортати їх і пережити хвилюючі моменти разом з героями книги.

Радісним є те, що навчання молоді в університеті налаштоване на їх різносторонній розвиток. В університеті є музейний комплекс, де знаходиться музей Гоголя. В ньому є портрети батька та матері письменника, а ще портрет 12-річного трохи сором'язливого юнака Миколи Гоголя-Яновського, який у 1821 році з'явився у стінах Гімназії вищих наук князя Безбородька. У залі музею також знаходяться меблі XIX ст., письмовий стіл з двома кріслами, кабінетна шафа, створені в дусі традицій відомого майстра меблів Шарля Артура Буля.

У гімназії Гоголь вперше виступив на сцені гімназійного театру як актор і режисер-постановник вистав "Едіп в Афінах", "Урок дочкам", "Лукавін" та багатьох інших. Майстерно зіграв роль Простакової у виставі "Недоросль".

У Ніжині Гоголь написав свої перші літературні твори і опублікував деякі з них у рукописних журналах та альманахах. Ще в студентські роки Гоголь переймається соціальними негараздами і налаштовується на таку діяльність, "щоб бути по-справжньому корисним для людства". Сім років Микола провів у Ніжині.

Особливої уваги заслуговує картинна галерея університету, одна з найцінніших серед художніх збірань України. В одному з трьох залів знаходиться колекція картин народного художника СРСР Сергія Шишка, яку він особисто подарував університету, будучи його частим гостем. Коли заходиш у цей зал, відразу відчуваєш, як наповнюється світлом простір, як грають на картинах сонячні промені, як зеленіє соковита трава!

У двох наступних залах знаходяться картини, подаровані в 1845 році з нагоди святкування 25-річного ювілею з дня відкриття Гімназії. Тут можна познайомитися з оригіналами і авторськими копіями художників флорентійської школи, творчою манерою Рубенса, Ван-Дейка, Мікеланджело Буанаротті, Караваджіо та інш. Музей історії Ніжинської вищої школи налічує експонати від перших сторінок діяльності закладу з часів його заснування у 1805 році до сьогоднішніх днів. Адже у різні часи змінювалася назва і профілі підготовки. Спочатку це була Гімназія вищих наук князя Безбородька, потім фізико-математичний ліцей, юридичний ліцей, історико-філологічний інститут.

В новому музеї з життя радянської людини зібрані атрибути побуту, старовинні речі вжитку, значки, картини. Тут і бюст молодого Леніна, і ліжко студента, і речі робітника... Всі, хто міг, долучилися до його створення. Сьогоднішні студенти мають знати історію своєї країни.

Музей історії Ніжинської вищої школи налічує експонати від перших сторінок діяльності закладу з часів його заснування у 1805 році до сьогоднішніх днів. Адже у різні часи змінювалася назва і профілі підготовки. Спочатку це була Гімназія вищих наук князя Безбородька, потім фізико-математичний ліцей, юридичний ліцей, історико-філологічний інститут.

В новому музеї з життя радянської людини зібрані атрибути побуту, старовинні речі вжитку, значки, картини. Тут і бюст молодого Леніна, і ліжко студента, і речі робітника... Всі, хто міг, долучилися до його створення. Сьогоднішні студенти мають знати історію своєї країни.

Ганна СКРИПКА
Фото автора

Щоб передати нащадкам

Українська народна пісенність – дорогоцінне надбання народу, нев'яуча окраса його духовної культури. Українська народна пісня – знана й шанована в усьому світі. Один з перших збирачів української пісні М. Максимович зазначав, що в таких піснях звучить душа українського народу і нерідко – його істинна історія.

Увесь вік людину супроводять пісні – "від колиски до могили, бо нема такої значної події в житті народу, нема такого людського почуття, яке б не озвалось в українській пісні чи ніжністю струни, чи рокотом грому", – говорив М. Стельмах. Народні пісні є вагомим внеском України в загальнослов'янську й світову художню творчість. Незчисленне і розмаїте їх багатство. Вважають, що цих творів тільки записано понад двісті тисяч.

Кілька років тому я, як член ради клубу краєзнавців Броварської ЦБС, працювала над збиранням та обробкою історико-краєзнавчих матеріалів до книги "Гордість і слава Броварської землі", а потім захопилася записом українських народних пісень. Записувала їх у відеоформаті та на папері, уза-

лу батьківщину, зустрічаємося зі співучими жіночками у світлиці Будинку культури чи в сільській бібліотеці і поринаємо в роботу. Вже записано чимало родинно-побутових пісень, серед яких чільне місце належить весільним обрядовим. Нині працюємо над суспільно-побутовими: козацькими, солдатськими, рекрутськими, гайдамацькими.

Цього разу я попросила самодіяльних аматорів заспівати рекрутських та солдатських пісень, які мені запам'яталися ще з 60-х років минулого століття, особливо "Калина-малина" та "Добре йти тому в солдати". Після зруйнування Запорізької Січі та знищення всіх залишків автономії Гетьманщини Росія запровадила на українських землях загальну військову службу для чоловіків різних верств населення, яка невдовзі

ність, служба тривала сім років. Тому "Примусова військова служба впала дійсно важким тягарем на українське селянство..." (Ф. Колесса). Багаті люди мали змогу "відкупити" своїх синів від служби, тому жереб найчастіше падав на незаможних: до війська мусив іти вдовиний син чи сирота

*Добре йти тому в солдати,
в кого є отець і мати (2 рази),
А у мене, молодця,
нема неньки і отця (2 рази)...
Нема неньки ні отця,
тільки одна сестриця (2 рази), –*

тужливо співали жінки давню рекрутську пісню, а потім була така ж давня і трохи призабута "Калина-малина". Далі перейшли до більш сучасних, які іноді ще можна почути в наших селах. Наша творча зустріч в Антонівці пройшла на одному диханні. Я привезла і подарувала учасникам співочого колективу свої збірні поезій, а також світлини та відеофільм про збори Чернігівського земляцтва у Києві в січні цього року, на яких виступав цей талановитий аматорський гурт з Різдва святою програмою. Вручила також кожній жінці і по примірнику земляцької газети "Отчий поріг", які люб'язно передали для "Антонівчанки" журналісти видання, на прохання жінок прочитала кілька своїх поезій. Було приємно, що до нашої творчої зустрічі в сільській бібліотеці долучився і сільський голова Віталій Якименко.

А ще ми з колегою, бібліотекаркою Антонівської книгозбірні Катериною Мартиненко обмінялися досвідом роботи, поговорили про здобутки та перспективи бібліотек, проблеми та шляхи їх подолання. У майбутнє з оптимізмом, – вирішили ми.

Надія Кольцова,
поетеса, заступник керівника
Варвинського відділення

гальнювала, групувала, створювала відеофільми. Особливого розмаху ця робота набула тоді, коли я ближче познайомилася з Антонівським аматорським колективом "Антонівчанка" з Варвинщини, який нині вже має звання народного. Щоразу, приїжджаючи на ма-

перетворилася на рекрутську повинність (уведена указом Петра Першого 1699 року). Тоді служба була довічною, у 1793 році термін скоротили до 25 років, у 1834 – до 20, пізніше до 15, 12, 10 років. З 1874 року, коли була введена загальна військова повин-

По Великодню земляки-семенівці зібрались на чергові збори для підбиття підсумків за перший квартал. За традицією голова відділення Євген Клименко привітав ювілярів, вручив сувеніри, а лікар-травматолог Віталій Сунко за активну роботу та кваліфіковану медичну допомогу членам відділення був нагороджений відзнакою відділення за порядковим номером 12, яку засновано п'ять років тому.

Квітневі турботи семенівців

Сюрпризом стало представлення нашої землячки, студентки-першокурсниці КНЕУ ім. В.Гетьмана Марини Меднікової – майстра спорту, чемпіонки світу 2016 р. з хортингу, яку голова відділення запросив на збори. Марина розповіла про свої досягнення і підтримку розвитку цього виду спорту на Семенівщині. До речі, навіть форму спортсмени на всіх змаганнях мають вдягати лише кольорів національного прапора – жовту або синю. На пропозицію стати членом земляцтва Марина, не вагаючись, надала згоду і під оплески присутніх отримала земляцький значок.

Далі йшлося про обстеження у першому кварталі у Національному науковому центрі радіаційної медицини НАМН України 50 дітей з Семенівщини, які постраждали від наслідків аварії на ЧАЕС. Присутні висловили слова щирої вдячності голові молодіжного відділення Чернігівського земляцтва Валерію Демченку за допомогу у вирішенні цього питання.

Земляки тепло подякували і братам-скульпторам Івану та Віктору Липовкам, які під час відвідин могил своїх батьків знайшли можливість і час заїхати до гімназії № 2 та провести цікаву зустріч з творчими учнями у художній студії.

За ініціативою земляків спільно з редакцією газети "Життя Семенівщини" було організовано конкурс "Пізнай свій рідний край". За кілька днів після зборів делегація у складі Євгена Клименка, Анатолія Зайцева та Сергія Максименка вирушила до Семенівки. За розмовами і спогадами час спливав швидко. У редакції нас зустрів відповідальний секретар Едуард Асмаковський, після чого відбулося підбиття підсумків конкурсу. Протягом десяти турів учасники відповідали на запитання щодо життя Семенівщини, здо-

бутків земляків, діяльності земляцтва. Передплатники телефонували до редакції, надсилали відповіді, надавали світлин. Деякі з питань були надскладними, до прикладу, питання про досить втаємничену постать нашого видатного земляка – феномена ракетобудівної галузі Василя Будніка, заступника С.П. Корольова.

Переможцями конкурсу визнано Анатолія Руденка та Олександра Велігуру з Семенівки і Юрія Ніщинного з села Жадове. Редактор газети Катерина Дика дала високу оцінку проведеному заходу і запевнила присутніх в подальшому поглибленні співпраці з земляцтвом.

Потому делегати передали гімназії № 2 копію скульптури Лесі Українки авторства народного художника України, члена земляцтва Віктора Липовки та провели презентацію перед десятками активних учнів програми "Розвиток молодих лідерів". Мету і деталі майбутніх тренінгів, як форми освітнього заходу, під гаслом "Молодь – лідери позитивних змін" обговорили представник молодіжного центру Атлантичної ради

України Сергій Максименко, директор і педагог-організатор гімназії.

Згодом відбулася робоча зустріч делегатів з в.о. голови Семенівської РДА Станіславом Чернишом та головою райради Василем Малковичем. Йшлося, зокрема, про організацію (по десятирічній перерві) поїздки земляків з Києва до Семенівки.

По обіді у Будинку культури відбулася презентація Чернігівських кінематографістів з подальшим переглядом відомого фільму "Кіборги". До події долучилися і делегати разом з керівництвом Семенівщини.

Наступного дня за участі голови райради було проведено IV відкритий турнір Семенівщини на призи Євгена Клименка з настільного тенісу, на який також були запрошені спортсмени з Коропа. Переможці отримали нагороди європейського рівня та подарунки.

З нагоди відзначення у неділю Дня Землі біля дошкільного навчального закладу № 6 "Сонечко" відбулося прибирання захаращеної території силами персоналу дитсадка і викладацького складу гімназії. До цієї доброї справи долучилися і делегати земляцтва.

Проведений комплекс заходів має сприяти підвищенню ролі Чернігівського земляцтва в суспільному житті громади та зміцненню зв'язків з малою батьківщиною.

Анатолій ЗАЙЦЕВ
Сергій МАКСИМЕНКО

Делегація ветеранів війни Києва на чолі з заступником Голови Всеукраїнської Співки ветеранів війни В'ячеславом Грежуком у квітні здійснила робочу поїздку до м. Охтирка та провела низку заходів спільно з місцевою організацією ветеранів війни та військової служби "Маю честь".

ВETERАНИ ДІЮТЬ

Протягом двох днів члени делегації та ветерани авіації Охирського гарнізону, а також запрошені гості взяли участь у заходах, присвячених Дню пам'яті Леоніда Бикова та науково-практичній конференції з нагоди Всесвітнього дня авіації та космонавтики.

Початку проведення урочистих заходів передував міський конкурс серед шкільної молоді на кращий малюнок "Космос – очима дітей". Ветерани та гості відвідали загальноосвітню школу I–III ступенів № 5 ім. Р. Рапія і провели зустріч зі школярами та педагогічним колективом.

По завершенні офіційної частини заходу було зроблено фото на згадку, ветерани поклали квіти до меморіальної дошки волонтеру і бійцю батальйону "Айдар", випуснику школи Сергію Пустовому, який 23.10.2016 року загинув в зоні проведення АТО.

Відвідали Черниччанську загальноосвітню школу I–III ступенів імені Героя Радянського Союзу М. Пилипенка, потім взяли участь у церемонії покладання гірлянди до братської могили загиблих селян та квітів до пам'ятного знаку загиблим у серпні 1943 року льотчикам. Офіційну частину заходу короткою промовою розпочав директор школи Сергій Івах.

Згодом відбувся мітинг, який відкрив голова територіальної громади Роман Бублик.

У своєму виступі він підкреслив роль та заслуги льотчиків у визволенні

Охтирщини і запевнив, що громада і у подальшому буде опікуватись цим святим місцем. Потім перед присутніми виступили гості.

Після завершення офіційної частини гостей запросили до школи, де відбулася цікава зустріч школярів з ветеранами.

Провели зустріч з військовослужбовцями, шкільною молоддю та жителями міста у клубі військової частини А0563.

У зазначених заходах взяв участь член Національної Співки кінематографістів України, заслужений артист України Вілорій Пащенко, який у фільмі "У бій ідуть лише старі" зіграв роль лейтенанта Воробйова. Серед запрошених були і представники ветеранського відділення Чернігівського земляцтва з Києва.

Там відбулася і зустріч військовослужбовців, членів сімей, шкільної молоді та жителів міста з Вілорієм Пащенком. Актора зустріли дуже тепло, неодноразова викликали на "біс" і усім залом підспівували знайомі пісні. Зустріч видалася дуже емоційною і пройшла в великим душевним піднесенням.

Другий день розпочався з участі делегації ветеранів ВСВВ та Охтирського гарнізону у поминальній панахиді за загиблими військовослужбовцями в Свято-Покровському кафедральному соборі, який є яскравим взірцем

українського бароко середини XVIII століття та історико-архітектурною пам'яткою національного значення. У подальшому, протягом дня ветерани та гості взяли участь в урочистому мітингу, приуроченому Всесвітньому дню авіації та космонавтики біля пам'ятного знаку, встановленого на честь 809 навчального авіаційного полку та провели церемонію покладання квітів; відвідали ЗОШ № 2. По завершенні зустрічі ветерани взяли участь в науково-практичній конференції. Перед початком гості оглянули виставку технічної творчості вихованців гуртків науково-технічного напрямку Охтирського міського центру позашкільної освіти – Малої академії наук учнівської молоді.

Після церемонії нагородження відбувся святковий концерт. Діти підготували дуже цікаву програму і дали можливість присутнім насолодитися чудовими виступами художньої самодіяльності у різних жанрах.

Крім того, присутніх своїми виступами порадували заслужений артист України Вілорій Пащенко та заслужений артист естради України підполковник Мар'ян Пуляк.

До речі, військослужбовці частини, яка на два дні стала для нас рідним домом, вже через день відправились у зону бойових дій, взявши в дорогу і емоції від нашого заходу.

Сергій КУДІН,
голова відділення ветеранів війни

ЖІНКА

Українській письменниці Ганні Барвінок (Лесі-Олександрі Михайлівні Білозерській-Куліш) 5 травня (23 квітня за старим стилем, а в метричній книзі – 26 травня (13 травня за старим стилем) цього року минає 190 років від дня народження.

з іменем КВІТКИ

Леся була восьмою дитиною в родині Білозерських. Однак, якщо старші діти – Віктор, Василь, Люба, Надія, Микола, Олімпій, Помпей – народилися в Борзні, то Леся народилася на хуторі Мотронівка, що на околиці села Оленівка. А ще через п'ять літ тут з'явився на світ Сашко, якому вже не судилося побачитися з батьком.

Оленівцями Білозерські стали після того, як з невідомих причин у Борзні згоріла вся маєтність цієї родини: кілька будинків, у одному з яких розміщувався суд, де працював суддею батько Михайло Васильович Білозерський. Тоді було вирішено не будуватися на згарищі, а знайти більш щасливе місце. На Оленівській околиці, що з боку Борзни, були викорчовані могутні дуби і з них побудовано великий будинок на 10 кімнат та флігель для гостей на 5 кімнат, а також клуні, хліви та стодоли.

Звичайно, як і в будь-якій патріархальній родині українських поміщиків, діти не знали матеріальної скрути, але знали працю, шанували звичаєве право сіверського краю, батьків, свій рід, закони громади. Старосвітські пані також піклувалися про освіту дітей. Сини були віддані в кадетські корпуси та університети, а доньки – в приватні пансіони. Спочатку маленьку Лесю

вчив грамоті оленівський кріпак прізвище Безродний, який отримав уроки в дяка. Але мати Лесі, Мотрона Василівна, підглядела, що він застосує в науці методи свого вчителя: і різочку, і дубця. Тому вирішила відправити її в пансіон до своєї приятельки полковниці Козакової в село Крапивне Прилуцького району разом зі старшою донькою Надією.

Дівчата залюбки вивчали французьку, якою досконало володіла господиня, а вчителі німецької мови, музики, танців приїздили з Ніжина. Такий рівень освіти забезпечувався тому, що разом із сестрами Білозерськими вчилася власна донька Козакової, і взяла вона їх, щоб єдиній дитині було охочіше опанувати науку. Вдова також була освічена, крім європейських поетів, любила поезію Віктора Забіли, твори Гулака-Артемовського, Квітки-Основ'яненка, але розмовляти рідною мовою у стінах пансіону заборонялося. І коли сестри Білозерські порушили заборону, вони мусили носити на грудях таблички: "Я говорю російською" (Тоді поняття "української" не було). Після ранньої кончини пані Козакової Леся продовжила навчання у пансіоні Принцлейна в Конотопі, але і його невдовзі закрили, потім вчилася в Полтаві.

В 14 років Леся повертається

додому. Старша сестра вже була заміжня. Мама овдовіла. Брати були хто на службі, хто на навчанні – в Петербурзі, Києві, Полтаві, Харкові. Треба було братися за господарство: у Білозерських було 20 корів, десятки млинів, шинків. І тут виявилися неабиякі "хозяйственные способности" Лесі. Вона всьому давала лад, часто працювала сама поряд із оленівськими дівчатами – то в квітнику, то на грядках. І мовою вона говорила їхньою, і пісень їхніх співала. Бо тоді так всюди велося між панями і простим людом, по всій Лівобережній гетьманській Україні. А матеріні приятельки з навколишніх сіл – Берестовця, Качанівки, Миколаївки вже бачили Лесю своєю невісткою (мати Лесі Мотрона Василівна вийшла заміж у 14 років). Але доля плела свої узорі...

Старший брат Лесі Василь на той час був студентом Київського університету святого Володимира, де спочатку на філософському, потім на юридичному навчався Пантелеймон Куліш. Вони заприятелювали. Куліш вже був відомий як молодий багатообіцяючий письменник, автор романтичних оповідань. У Київській літературній спільноті його ставили поруч із Гоголем, який почав писати раніше, бо був на 10 років старший за Куліша. Тоді ж, влітку 1843 року, Пантелеймон Куліш,

подорожуючи Сіверщиною у складі етнографічної наукової експедиції (під час літніх канікул в університеті), на дві години заскочив на гостину до друга Василя в маєток Білозерських.

Тут він вперше побачив свою майбутню дружину. Між ними виникла "міцна духовна і німа потайна пов'язь". Куліш дарує їй свій портрет. Юна дівчина розгубилась: "полюбувалася, ціни не зложила, повернула...". Тоді молодий чоловік розірвав його і викинув у канаву, не зрозумівши, що це була не відмова, а страх признатися собі самій у своєму щасті, а ще вона не знала, як пояснити це мамі, адже старша сестра Надія була ще не засватана і рідна батькова сестра, Лесина тітка, вважала, що Куліш призначений для Надії. Проте, вся ця благопристойна поміщицька родина ще не уявляла, кого і для кого їм Бог послав.

Ще з молодих літ Куліш відзначався чіткістю і ясністю свого світогляду. Через брата Василя він передає: "Нехай приїде вдосвіта в Липову Алею, якщо це не жарт". Леся приходить. На липовій корі з'явилося Всевидюще Око, а в альбомі – юнак і дівчина стоять одне перед одним на колінах. Мати глянула і все зрозуміла, але згоди на одруження не дала. "Ні за кого не вийду", – поклялася Леся, проте Куліш цього вже не чув. У Петербурзі, будучи викладачем російської словесності для студентів-іноземців, потрапляє під крило щирої прихильності ректора університету і редактора "Современника" Плетньова. До того ж, талановитим вродливим малоросом захоплюється донька Плетньова Оля. До літературної кар'єри додається кар'єра зятя. Куліш переконує себе, що Леся дорога йому, як сестра. Він ще тоді, при першій зустрічі "впізнав у Лесі Білозерській свою двоюрідну сестру, також Лесю, з якою вони були дуже приятні в Воронежі". Йому навіть здавалося, що та, воронізька Леся, чотирма літами старша за нього, "з карими добрими очима і лицем античним" була предтечею його долі – Лесі Білозерської. А виходить... знову сестра.

Однак Оля Плетньова мала небережність нешанобливо відгукнутись про українську мову і це була її рокова помилка. І знову Куліш покидає ще одне місто ще одного нещасливого кохання. Його посиляють у західнослов'янський університет – для поглибленого вивчення слов'янських мов на три роки,

щоби після повернення він створив і обійняв кафедру славистики в столичному університеті імперії. Отже, його чекає Варшава. Але як він міг так надовго залишити свою далеку вітчизну, не поба-чившись із тяжко хворим батьком, не побувавши на материній могилі... Його шлях до Варшави пролягав через рідне містечко Вороніж. Проте перед від'їздом зі столиці він отримує листа від Мотрони Василівни, Лесиної мами, з якою він продовжував підтримувати звичайні відносини, як і дружбу з братом Лесі, Василем. Мати просила провідати малого Сашка в кадетському корпусі...

У посмішці цього хлопчика він вловив знайомі риси і написав братові Василеві, що не може забути "хозяйственные способности", як називав він милу хуторянку. Тому і не зміг покинути хутір Мотронівку. А по зустрічі і заручини справили. І мати благословила, бо сестра Надія вже була заміжня. А згодом вирішили і швидко весілля рихтували.

За три роки Кулішевого стажування Леся могла дуже відірватися

від нього в освіті. На той час їй було 18, нареченому – 27. Нечуваний, несподіваний спалах щастя освітив буденне хутірське життя дівчини, яка вистраждала свою долю. Такими будуть іти до людей і герої її повістей. "Головне в житті наскочити на свою тропу", – писала вона. На цій її тропі зустрілися знакові постаті української історії – Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Віктор Забіла – і вона стала врівень з ними. Спочатку Леся Білозерська підписувалась псевдонімом Нечуй-Вітер. Пантелеймон дав їй ім'я квітки, яка в українському етносі має особливе значення: барвінок кладуть у коліску немовляти, барвінок влітають у вінок наречених, барвінком прикрашають могили небіжчиків. Рясно вкривали ці квіти оленівські галявини і стежини тоді, у квітні 1828 року.

Сьогодні нам неможливо собі уявити, як би склалася доля сіверського хутора Мотронівки, названого на честь матері Лесі, переозвученого Кулішем на честь дружини-письменниці Ганни Барвінок Ганнина Пустинь, переозвученого після смерті чоловіка в Кулішівку... Однак зрозуміло, що незвичайна

Хата Пантелеймона Куліша на хуторі Мотронівка

була доля одного із звичайних хуторів, які входять до складу села Оленівки. Проте без цього куточка сіверського Полісся, без цих двох наших земляків доля України була би іншою.

Леся ОЛЕНІВСЬКА

Тече ріка часу, і відпливають разом з нею обличчя людей, що вже відійшли, їхні звички і характери, предмети, що їх оточували. Невблаганний час намагається стерти з нашої пам'яті те, "що минуло давно". Але ще в далекі віки люди вирішили, що варто зберігати пам'ять про минуле, ту основу, на якій стоїмо ми, теперішні. І виник перший у світі Музейон, храм муз. Так було зроблено перший крок.

З часів Земства

Сьогодні навіть статистика, яка знає все, не зможе сказати, скільки в світі існує музеїв. Про один з них я хочу розповісти. Історія ця

почалася сто десять років тому. Слід сказати, що канцелярія часів імперії заслуговує на повагу – всі офіційні кроки установ фіксувалися, а потім друкувалися типографським способом. Гортаємо "Журнали Остерського уездного земського собрания за 1908 год", що зберігаються в Остерському краєзнавчому музеї. В "Приложении к журналу №5 п.21" зазначено, що "читан доклад управы за №89 обь устройстве при управе музея наглядных пособий". Висновок земської комісії був однозначним: "Признавая весьма существенным подспорьем при теоретическом преподавании какого либо предмета в начальной школе, наглядное ознакомление с натурой и свойствами объясняемого предмета, земство признало необходимым снабжать школы наглядными пособиями".

Земська управа не обмежується правильними словами і в своїй доповіді конкретно відзначає: "В бюджете Остерскаго земства имеется довольно солидная, до 10-ти рублей в год на школу, ассигновка

на этот предмет". Нехай нас не бентежить цифра асигнувань в рублях, сьогодні цього ледве вистачить на один батон. Але на початку ХХ ст. три копійки

коштувала франзоля – французька булка, згодом перейменована на "городську". Земське зібрання прийняло доповідь і погодилося з висновком комісії. Так в Острі було створено один з перших, а, можливо, найперший земський музей. За два роки на облаштування музею було витрачено 305 рублів 3 копійки. "Признавая, что для дальнейшего существования музея и пополнения его... потребуются ассигновка, уездная земская управа просит собрание открыть ей кредит в 50 рублей, который и вносит ежегодно в смету по народному образованию".

Минає ще два роки, але, уявімо собі, земство не лише не забуло про свій музей, а навіть турбується про те, щоб у новому земському домі йому було надане відпо-

відне приміщення і виготовлені необхідні меблі – тоді "музей получит правильную организацию". На думку земства, музей також має бути "хранилищем предметов, относящихся к природе, истории и этнографии Остерскаго уезда".

Для цього вже придбана археологічна колекція, музею пожертвовані деякі "естественно историческая коллекция и т.д.". Хочу зазначити, що деякі з цих експонатів досі можна побачити в Остерському музеї.

Розуміючи роль освіти і вагу в ній музею, земська управа збільшує асигнування на музейну справу вдвічі – до 100 рублів на рік. Чи не могло б це слугувати прикладом для сучасних управлінь, департаментів і міністерств?

В Острі, давньому сотенному містечку, на початку ХХ ст. доживав віку один з останніх нащадків старовинного козацько-старшинського роду Володимир Костянтинович Солонина (1851–1914), генерал-лейтенант. Він залишив заповіт, в якому значилося, що "...усадьба с постройками переходит в вечное владение г. Остра, с тем, чтобы в этой усадьбе был всегда городской сад, доступный публике для прогулок, а дом, по усмотрению города может быть приспособлен для народного дома, или каких иных благотворительных нужд города...".

Після створення в Острі педкурсів (1920) шкільний земський музей долучили до педагогічного музею і розташували в будинку, що заповів місту В.К.Солонина. Першим директором цього краєзнавчого музею став директор педтехникуму А.Г.Розанов. Разом зі студентами він проводив археологічні розкопки на Остерщині, матеріали з яких стали експонатами музею.

Багатьом речам з колекції можуть позаздрити великі музеї – тут і раритети з археологічних знахідок епохи міді-бронзи, і предмети селянського, козацького і панського побуту, в тому числі і славнозвісний різьблений сволок з різьбленим написом початку ХVІІІ ст. Остерський музей береже пам'ять про своїх видатних земляків, серед яких і вчені, і державні діячі, і митці.

Останніми роками люди почали більше цікавитися історією, більше відвідують музеї. Не виключення і Остерський музей, збережений для нас невтомними руками його працівників. Вдячні відвідувачі вже багато років залишають зворушливі записи в Книзі відгуків. Величній віковій ялини, котрі пам'ятають щедрого мецената В.К. Солонину, проведуть вас до храму муз, який береже нашу історію.

З ювілеєм тебе, Остерський краєзнавчий музей, і вас, його віддані трудівники.

Інна МАЙКО
Фото Ганни СКРИПКИ

ПЕРІОД

Невблаганно спливає час, немов спиці в колесі, пробігають події людського буття, все минає, проходить, забувається. Нові події заступають минулі і лише деякі життєві факти, періоди пам'ятаються довго, багаторічно. Вони охрещені в народі видатними. Саме таким життєвим періодом в пам'яті членів Корюківського відділення нашого земляцтва слугує діяльність нашого земляка Іллі Даниловича Борисенка, який завершив свій життєвий шлях рік тому.

БОРИСЕНКА

Мені довелося побіжно бачитись з Іллею Даниловичем в п'ятдесяті роки, коли він навчався в Дрогобицькому сільгосптехнікумі. Ми товаришували з його дядьком, Григорієм Аврамовичем Борисенком. Як колеги по сільській електрифікації в областях: я в Тернопільській, він – у Дрогобицькій, яка приєдналась до Львівської в шістдесяті роки. Григорій Аврамович, відставний майор, учасник бойових дій у Другій світовій війні – його груди прикрашав цілий іконостас бойових орденів. Як директор тодішньої об'єкції "Сільелектробуд" був званою людиною у Дрогобичі і не дивно, що допоміг своєму племіннику влаштуватися на навчання в Дрогобицький сільськогосподарський технікум після закінчення семи класів на Корюківщині.

Далі життєвий шлях Іллі Даниловича проходив по висхідній: колгоспний головбух на Львівщині, навчання на мехфаці Української сільгоспакадемії, колгоспний інженер-механік на Київщині, заступник директора Держдепартаменту "Укрупромаш" Мінпромполітики України. З останньої посади, досягнувши пенсійного віку у 1999 році, він вийшов на пенсію. Знання економіки, інженерії сільськогосподарського виробництва, нелегкого укладу життя се-

лян, небайдужість, людяність і працелюбність Іллі Даниловича забезпечили йому авторитет і повагу в колективах, де він працював, злет по кар'єрних сходинках. Він написав і видав понад 50 проблемно-інформаційних статей з наукових і вироб-

ничих питань агропромислового комплексу, був членом Національної спілки журналістів України.

З 2001 року Ілля Борисенко був заступником керівника Корюківського відділення земляцтва, брав активну участь у всіх заходах нашої громади: придбання саджанців і їх насадження в с. Наумівка і в сільських школах Корюківщини в 2001–2005 роках, завезення книг в сільські бібліотеки,

продуктів і матеріалів шефської допомоги для Холминського будинку ветеранів, – і все це на своєму авто і за кермом. Участь у шефстві над дітьми-сиротами району, відзначення ювілейної дати Корюківської трагедії 1943 року. Особливо відчутна була його участь у залученні до земляцтва мешканців Києва, які народились в селах Корюківщини. Він зібрав офіційні дані зі всіх сільрад району і встановив поштові адреси і частково номери телефонів за вказаним контингентом.

Моє членство в земляцтві також започаткувалось у 2001 році, дякуючи клопотам Іллі Даниловича. Він знайшов мою адресу, зателефонував, прийшов до мене на квартиру з потрібними бланками і оформив мій вступ. У ті часи, коли минуло менше року, як я поховав свою дружину, було дуже доречно знайти віддушину в самотності і пристати до гурту близьких мені людей, однодумців.

Ілля Данилович ніколи не жалівся на погане життя, він був життєлюбом, оптимістом. І сімейний стан (син Володимир – підприємець, донька Оксана – лікар), вирощений сад, збудований садовий будинок і власний легковичок, і заслужена повага земляків, і стан здоров'я, що не обтяжував близьких своєю неміччю – все це із задоволенням відмічалося як позитив прожитих 78 літ. Його життєве

кredo було: навчання і праця, вимогливість, відповідальність і справедливість.

Одне з гнітючих питань, за яке з особливим душевним щемом переживав небіжчик – це доля рідного села. Він, як спеціаліст-аграрій, добре знав ціну створеного в колгоспах і радгоспах: господарства, тваринницьких комплексів, соціально значущих об'єктів, інженерних мереж, доріг і інфраструктури в цілому. Йому боліло знищення тваринництва, хижацька експлуатація земель, емісія працездатного населення і молоді з села, газетно-телевізійне брехливе декларування благополуччя на селі і

практична розруха, геноцид сільського населення.

Пам'ять про нашого активного організатора земляцької справи, про чуйну, чесну, справедливу, роботящу і прекрасну людину, вірного товариша назавжди залишиться в наших серцях.

Сергій Кречотень,
Корюківське відділення

З ювілеєм, земляче!

Сьогодні Вам, шановний Анатолію Павловичу, 80!
Сьогодні всі згадують, що ви народилися після самого Тараса Шевченка в селі Моринці на Черкащині. Але свого часу зробили правильний вибір і свої симпатії передали нашій Сіверщині. Та справжні поети ніколи не ділилися на співців хутірського куточка, тому й поважаємо вас за всеукраїнський дух. Оскільки вам у цю травневу пору минає 80 років від дня народження, вважаємо, що найкращим вітанням у цей невідзначений час буде оприлюднення ваших віршів.
З роси й води, дорогий земляче!

***
По каменях іде моє життя,
Спішить крізь болі битого
граніту,
Зміта гріхи і пестить каяття,
Що лине із розбурханого світу.

Несе в душі родинний заповіт,
Що серп створив на колосистім
полі.
Нехай читають зі скрижалів літ
Такі примхливі і нестримні доли.

Яріють рани і сочиться кров,
А я долаю насипи каміння.
Я чую, рідна, твій одвічний зов,
На зов веду і волю, і стремління.

Щоб ти цвіла, дзвеніла у піснях,
Хай пори року небо прихилиють.
І я згорю в розчулених огнях,
Які тебе, мій світе, осявають.

***
Журюся я за тебе, рідний краю,
Чому ти зупинився на межі
І не плакаєш про свої врожаї,
Звідкіль взялися на полях чужі?

Вони ж були вже: скіфи і сармати,
Тебе ж вбивала дика татарва,
Чуже ярмо тягло тебе орати,
Щоб влаштувати з черепів жива.

Невже не чуєш стогону курганів,
Ще й кров синів твоїх не запеклась,

Невже не бачиш, що в нові кайдани
Твоя свобода юна заплелась?

Згадай Сірка, Мазепу і Богдана,
Аскольдову могилу пригадай,
Згадай усіх, що у нових курганах
Тебе оберігають, рідний край.

А пасинки непрошені, гаркаві,
Немов вампіри, смокчуть твою
кров,
Щоб знов тебе принизить і
знеславить
І запрягти в нове ярмо ізнов.

Журюся я за тебе, Україно,
Пора з межі виходить на поля.
Година щедра кличе неупинно,
Зове стражданням стомлена земля.

***
Чужі чужих ведуть до влади
Полями віри й доброти
І утовкмачують громади,
Що їй вірніших не знайти.

Громада мовчки споглядає,
Як їй майструють хомути.
Бо в хомуті, чужий вважає,
В житті засяє висота.

Жили ж колись раби в Афінах
І в Римі теж ярмо несли,
Повзли на зранених колінах,
Але свободи досягли.

Громада вічних гречкосіїв
І спать лягає в хомуті,
Ввісні думками багатіє,
Що й каша їсться у гурті.

Чужі ж тим часом не дрімають,
Все дужче стягують хомут,
В борги громаду запрягають
І в рабство спутану ведуть.

***
Відчуй, мій брате, як похолодало
З тих пір, як ми обрали власний
шлях.

А як свободи сонце нам сіяло
І обрй щастя сяяв у в очах!

Ми мріяли про весни, урожаї,
Засіки, повні щастя і добра,
Безхмарні і казкові небокраї,
Де перемогу святкують пора.

Але, на жаль, не склалось,
як гадалось.
Спіткнулись наші мрії о життя,
На власний шлях упали й
розридались,
Благаючи сльозами співчуття.

Одна надія стомлена стояла
І терпеливо кликала звестись,
Здолати час холодний закликала,
Сягти тепла очікуванням ввись

Анатолій САМОЙЛЕНКО

ОТЧИЙ ПОРІГ

Шеф-редактор
Віктор ТКАЧЕНКО
Головний редактор
Леонід ГОРЛАЧ
Засновник: товариство
"Чернігівське земляцтво"
в м. Києві

Газета зареєстрована Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України 06.XI.2001 р.
Реєстраційне свідоцтво: серія KB №5594
Передплатний індекс 37630

Адреса редакції:
02002, Київ, Броварський проспект, 15,
тел. 206-87-12
Контакти: www.chz.org.ua,
e-mail: otporig@ukr.net

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

В.В. Ткаченко, В.І. Авдеєнко,
Л.Н. Горlach (Коваленко),
А.Л. Курданов, Т.А. Літошко,
П.І. Медвідь, О.Ф. Орехович,
Ю.А. Русанов, М.М. Ткач,
В.В. Пушкар'єв, В.Є. Устименко,
М.І. Халимоненко.

За достовірність фактів, точність імен і прізвищ, географічних та історичних реалій відповідають автори публікацій.

Передрук тільки з відома видання.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Літературний редактор Ганна Скрипка.
Комп'ютерний набір Ганна Скрипка.

Верстка, дизайн Оксана Кисленко.

Надруковано та зверстано на замовлення товариства "Чернігівське земляцтво" в м. Києві у КП "Редакція журналу "Дім, сад, город".
Тираж 1100.